

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

9 ноември 2016 година *

„Преюдициално запитване — Директива 2008/48/ЕО — Защита на потребителите — Потребителски кредит — Член 1, член 3, буква м), член 10, параграфи 1 и 2, член 22, параграф 1 и член 23 — Тълкуване на изразите „на хартиен носител“ и „на друг траен носител“ — Договор, препращащ към друг документ — Изискване за „писмена форма“ по смисъла на националното право — Предоставяне на изискуемата информация чрез посочване на обективни критерии — Данни, които трябва да съдържа срочният договор за кредит — Последници от липсата на задължителната информация — Пропорционалност“

По дело C-42/15

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Okresný súd Dunajská Streda (Районен съд, Дунайска Стреда, Словакия) с акт от 19 декември 2014 г., постъпил в Съда на 2 февруари 2015 г., в рамките на производство по дело

Home Credit Slovakia a.s.

срещу

Klára Bíróová

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: L. Bay Larsen, председател на състава, M. Vilaras, J. Malenovský, M. Safjan (докладчик) и D. Šváby, съдии,

генерален адвокат: E. Sharpston,

секретар: M. Aleksejev, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 24 февруари 2016 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за словашкото правителство, от B. Ricziová, в качеството на представител,
- за германското правителство, от T. Henze и J. Kemper, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от G. Goddin и A. Tokár, в качеството на представители,

* * Език на производството: словашки.

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 9 юни 2016 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 1, член 3, буква м), член 10, параграфи 1 и 2, член 22, параграф 1 и член 23 от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66 и поправки в ОВ L 207, 2009 г., стр. 14, ОВ L 199, 2010 г., стр. 40 и ОВ L 234, 2011 г., стр. 46).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между Home Credit Slovakia a.s. и г-жа Klára Bíróová по повод на искане за плащане на все още дължимите суми по кредит, който дружеството ѝ е отпуснало и тя не е изплатила.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Съображения 7, 9, 10, 19, 30, 31 и 47 от Директива 2008/48 гласят:

„(7) За да се улесни изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар на потребителски кредити, е необходимо да се предвиди хармонизирана рамка на Общността в редица ключови области. [...]

[...]

(9) Пълната хармонизация е необходима, за да се осигури на всички потребители в Общността високо и равностойно ниво на защита на техните интереси и за да се създаде реален вътрешен пазар. Ето защо на държавите членки не следва да се позволява да запазят или въвеждат национални разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива. Това ограничение обаче следва да се прилага само тогава, когато са налице разпоредби, хармонизирани чрез настоящата директива. Когато не съществуват такива хармонизирани разпоредби, държавите членки следва да са свободни да запазят или въвеждат национално законодателство. [...]

(10) Определенията, които се съдържат в настоящата директива, определят обхвата на хармонизацията. Поради това задължението на държавите членки да приведат в изпълнение разпоредбите на настоящата директива следва да бъде ограничено до нейното приложно поле, както е очертано от тези определения. [...]

[...]

(19) За да се даде възможност на потребителите да взимат своите решения при пълно знание за фактите, те следва да получават адекватна информация относно условията и стойността на кредита и относно техните задължения, преди да бъде сключен договорът за кредит, която те могат да вземат със себе си и да обмислят. [...]

[...]

(30) Настоящата директива не урежда свързани с договорното право въпроси относно действителността на договорите за кредит. Ето защо в тази област държавите членки могат за запазят или въведат национални разпоредби, които са в съответствие с правото на Общността. Държавите членки могат да регламентират правния режим на офертата за сключване на договор за кредит, по-специално кога се представя тя и за какъв срок е обвързваща за кредитора. Ако такова предложение се представя едновременно с преддоговорната информация, предвидена от настоящата директива, то, както и всяка допълнителна информация, която кредиторът желае да предостави на потребителя, следва да бъде представено в отделен документ, който може да бъде приложен към „Стандартната европейска информация за потребителския кредит“.

(31) За да се даде възможност на потребителя да познава своите права и задължения по договор за кредит, този договор следва да съдържа цялата необходима информация по ясен и кратък начин.

[...]

(47) Държавите членки следва да установят система от санкции за нарушаване на разпоредбите на настоящата директива и да гарантират тяхното привеждане в изпълнение. Докато изборът на санкции е по усмотрение на държавите членки, то предвидените санкции следва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи“.

4 Съгласно член 1 от тази директива, озаглавен „Предмет“:

„Целта на настоящата директива е да хармонизира някои аспекти на законите, подзаконовите актове и административните [разпоредби] на държавите членки, отнасящи се до договорите за потребителски кредит“.

5 Член 3 от посочената директива, озаглавен „Определения“, гласи в буква м) следното:

„За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

[...]

м) „траен носител“ означава всеки инструмент, който позволява на потребителя да съхранява информация, адресирана лично до него, по начин, достъпен за бъдещо ползване за период от време, достатъчен за целите на информацията, и който позволява непромененото възпроизвеждане на съхранената информация“.

6 Член 10 от същата директива, озаглавен „Информация, която следва да се съдържа в договорите за кредит“, гласи:

„1. Договорите за кредит се изготвят на хартиен или друг траен носител.

Всяка от страните по договора получава екземпляр от договора за кредит. Настоящият член не засяга националните правила, отнасящи се до действителността на сключването на договорите за кредит, които са в съответствие с правото на Общността.

2. Договорът за кредит посочва по ясен и кратък начин:

а) вида на кредита;

б) идентификационните данни и адресите на страните по договора, както и, ако е приложимо, идентификационните данни и адреса на участващия кредитен посредник;

- в) срока на договора за кредит;
- г) общия размер на кредита и условията за усвояването на кредита;
- д) когато кредитът е под формата на разсрочено плащане за специфична стока или услуга или при свързани договори за кредит, стоката или услугата и нейната цена в брой;
- е) лихвения процент, условията за прилагането на лихвения процент и показателя или базовия лихвен процент, приложим за първоначалния лихвен процент, ако има такъв, както и периодите, условията и процедурите за промяна на лихвения процент, както и ако при различни обстоятелства се прилагат различните лихвени проценти, горепосочената информация за всички приложими лихвени проценти;
- ж) годишния процент на разходите и общата сума, дължима от потребителя, изчислена при сключването на договора за кредит; посочват се всички допускания, използвани за изчисляването на този процент;
- з) размера, броя и периодичността на дължимите погасителни вноски и, когато е уместно, реда на разпределение на вноските между различни неизплатени суми, дължими при различни лихвени проценти за целите на погасяването;
- и) при погасяване на главницата по срочен договор за кредит, правото на потребителя да получи при поискване и безвъзмездно и по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит извлечение под формата на погасителен план.

Погасителният план посочва дължимите плащания и сроковете и условията, отнасящи се до извършването на т[е]зи плащания; планът съдържа разбивка на всяка погасителна вноска, показваща погасяването на главницата, лихвата, изчислена на базата на лихвения процент, и, когато е приложимо, допълнителните разходи; когато лихвеният процент не е фиксиран или когато допълнителните разходи могат да бъдат променени съгласно договора за кредит, погасителният план посочва по ясен и кратък начин факта, че данните в плана са валидни само до последваща промяна на лихвения процент или на допълнителните разходи съгласно договора за кредит;

- й) ако разходите и лихвата следва да се заплатят без погасяване на главницата, извлечение, показващо периодите и условията за плащане на лихвата по кредита и свързаните повтарящи се и еднократни разходи;
- к) когато е приложимо, разходите за поддържане на една или няколко сметки за регистриране на погасяванията и усвояванията, освен ако откриването им не е по избор, разходите за използване на разплащателни средства за погасяванията и усвояванията и всякакви разходи, които произтича[т] от договора за кредит, и условията, при които те могат да се променят;
- л) лихвения процент за просрочени плащания, приложим към момента на сключването на договора за кредит, механизмите за регулирането му и, когато е приложимо, всякакви плащания, които се дължат за просрочие;
- м) предупреждение относно последиците от пропуснати вноски;
- н) ако е приложимо, указание, че възниква задължение за плащане на нотариални такси;
- о) изискваните обезпечения и застраховки, ако има такива;

- п) наличието или отсъствието на право на отказ, срока, в който това право на отказ може да бъде упражнено, и други условия за упражняването му, включително информация за задължението на потребителя да погаси усвоената главница и лихвата в съответствие с член 14, параграф 3, буква б), както и размера на лихвата на ден;
- р) информация относно правата, произтичащи от член 15, както и условията за упражняване на тези права;
- с) правото на предсрочно погасяване, процедурата за предсрочно погасяване и, когато е приложимо, информация относно правото на кредитора на обезщетение и начина, по който това обезщетение ще бъде определено;
- т) процедурата, която трябва да се следва при упражняване на правото за прекратяване на договора за кредит;
- у) налице ли е механизъм за извънсъдебни процедури за уреждане на спорове и обезщетение на потребителя, страна по договора за кредит, и ако е така, начина за достъп до този механизъм;
- ф) когато е приложимо, други условия по договора;
- х) когато е приложимо, име и адрес на компетентния надзорен орган.

3. Когато се прилага параграф 2, буква и), кредиторът предоставя на потребителя безплатно и по всяко време през цялото време на действие на договора за кредит извлечение под формата на погасителен план.

4. При договор за кредит, в който плащанията, направени от потребителя, не водят до незабавно съответно погасяване на общия размер на кредита, а се използват за формиране на средства в периоди и при условия, предвидени в договора за кредит или в допълнителен договор, договорната информация, изисквана съгласно параграф 2, включва ясно и кратко изявлението, че такива договори за кредит не предвиждат гаранция за погасяване на общия размер на кредита, усвоен по договора за кредит, освен ако такава не е дадена.

[...]“.

- 7 Параграф 1 на член 14 от Директива 2008/48, озаглавен „Право на отказ“, предвижда:

„Потребителят разполага със срок от четиринадесет календарни дни, в който да се откаже от договора за кредит, без да посочва основания за това.

Срокът за отказ започва:

- а) от деня на сключването на договора за кредит, или
- б) от деня, в който потребителят получава условията на договора и информацията в съответствие с член 10, ако този ден е след датата, посочена в буква а) от настоящата алинея“.

- 8 Член 22 от тази директива, озаглавен „Хармонизация и императивен характер на настоящата директива“, гласи следното:

„1. Доколкото настоящата директива съдържа хармонизирани разпоредби, държавите членки [не] могат да [...] запазят или въвеждат разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива.

[...]

3. Държавите членки освен това гарантират, че разпоредбите, които приемат за изпълнение на настоящата директива, не могат да бъдат заобиколени в резултат на начина, по който са формулирани договорите, по-конкретно чрез включване на усвоявания или договори за кредит, попадащи в приложното поле на настоящата директива, в договори за кредит, чийто характер или цел би позволил да се избегне изпълнението ѝ.

[...]“.

- 9 Член 23 от посочената директива, озаглавен „Санкции“, предвижда:

„Държавите членки установяват система от санкции за нарушаване на националните разпоредби, приети съгласно настоящата директива, и вземат всички необходими мерки за гарантирано прилагане на тези санкции. Предвидените санкции следва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи“.

- 10 Приложение II („Стандартна европейска информация относно потребителски кредит“) към Директива 2008/48 съдържа в точка 2, озаглавена „Описание на основните характеристики на кредитния продукт“, рубрика, наречена „Вноски и, ако е уместно, редът на разпределение на вноските“. На тази рубрика съответства следното описание:

„Следва да платите следното:

[Размерът, броят и честотата на плащанията от страна на потребителя]

Лихвите и/или таксите се заплащат по следния начин:“.

Словашкото право

- 11 Със Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (Закон № 129/2010 за потребителския кредит и другите кредити и заеми за потребителите и за изменение и допълнение на някои закони), в приложимата му към спора по главното производство редакция (наричан по-нататък „Закон № 129/2010“), се цели въвеждане на Директива 2008/48 в словашкото право.

- 12 Съгласно член 9 от този закон:

„1. Договорът за потребителски кредит се сключва в писмена форма. Всяка от страните му получава най-малко един екземпляр от него на хартиен или на друг траен носител, който остава на разположение на потребителя.

2. Наред с общите реквизити по Гражданския кодекс [...] договорът за потребителски кредит съдържа и данни за:

[...]

- k) размера, броя и периодичността на дължимите погасителни вноски, лихвите и допълнителните разходи, а евентуално и реда на разпределение на вноските между различни неизплатени суми, дължими при различни лихвени проценти за целите на погасяването;
- l) при погасяване на главницата по срочен договор за кредит, правото на потребителя по всяко време през целия срок на действие на договора за кредит да поиска и получи безплатно извлечение под формата на посочения в параграф 5 погасителен план.

[...]“.

13 Член 11, параграф 1 от споменатия закон гласи:

„За потребителския кредит не се дължат лихви и разноси, ако:

- a) договорът за потребителски кредит не е сключен в предписаната от член 9, параграф 1 писмена форма и не съдържа изискваните съгласно член 9, параграф 2, букви а)–к), г) и у) и член 10, параграф 1 данни,
- b) в ущърб на потребителя договорът за потребителски кредит не посочва вярно годишния процент на разходите“.

14 Член 40 от Občiansky zákoník (Гражданския кодекс) предвижда:

„1. Недействителни са сделките, които не са извършени в предписаната от закона или уговорената от страните форма.

[...]

3. Извършваните в писмена форма сделки са действителни само ако съответният документ е подписан от лицата, сключили сделката. Ако в сделката участват няколко лица, не е задължително те да се подпишат върху един документ, освен ако законът не предвижда друго. Подписът може да се възпроизведе механично в случаите, когато това съответства на обичайната практика.

4. Писмената форма е спазена, ако сделката е сключена чрез телекс, телеграма или електронни средства, които позволяват да се възпроизведе съдържанието на сделката и да се установи лицето, направило съответното волеизявление. Писмената форма е спазена винаги когато при извършването на сделката чрез електронни средства е използван усъвършенстван електронен подпис.

[...]“.

15 Съгласно член 46, параграф 2 от Гражданския кодекс:

„За сключването на договор в писмена форма е достатъчно предложението и волеизявлението за приемането му да са писмени. [...]“.

16 Член 273 от Obchodný zákoník (Търговския кодекс) гласи следното:

„1. Част от съдържанието на договора може да се определи чрез препращане към общите договорни условия, изготвени от професионални или съсловни организации, или към други търговски условия, които са известни на страните по сключвания договор или са приложени към предложението.

[...]

3. За сключването на договорите може да се използват възприети в търговската практика образци“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

- 17 На 29 юни 2011 г. Home Credit Slovakia, в качеството на кредитодател, сключва с г-жа Bíróová, кредитополучателка, договор за потребителски кредит по образец с полета, попълнени на датата на отпускане на кредита.
- 18 От акта за преюдициално запитване е видно, че тези полета съдържат в частност лични данни за кредитополучателката и данни за нейната трудова заетост, включително дохода ѝ. Освен това са посочени данни за самия кредит и предоставените на разположение средства, а именно общият размер на кредита и цялата дължима от потребителката сума, размерът на месечните вноски, броят на тези вноски и падежите на отделните вноски по договора, лихвеният процент и срокът, в който кредитът е трябвало да бъде изцяло погасен, а именно 36 месеца след отпускането му. Очакваният годишен процент на разходите е между 35 % и 37,5 %, като точният му размер е подлежал на уточнение след отпускането на кредита.
- 19 Общият размер на въпросния кредит възлиза на 700 EUR, а цялата дължима от кредитополучателката сума е определена в договора на 1 087,56 EUR.
- 20 Освен това съгласно този договор неразделна част от него е документът, озаглавен „Условия по договорите за кредит на Home Credit Slovakia a.s. — кредит в брой“ (наричани по-нататък „общите условия“).
- 21 Така съставеният договор за кредит е подписан от Home Credit Slovakia и от г-жа Bíróová. Освен това в съответствие с този договор последната е потвърдила чрез подписа си, че е получила общите условия, че се е запознала с тях, че съдържащите се в общите условия клаузи са ясни и достатъчно точни и че се съгласява да бъде обвързана от тях.
- 22 Самите общи условия не са били подписани от страните по договора за кредит.
- 23 Съгласно тези общи условия кредитополучателят има право по всяко време през целия срок на действие на договора да поиска и получи безплатно извлечение от сметката под формата на погасителен план, в който са посочени дължимите вноски и сроковете и условията за тяхното погасяване, включително разбивка на всяка вноска, показваща погасяването на главницата, на лихвите и евентуално на допълнителните разходи.
- 24 Същевременно посочените общи условия не уточняват каква част от месечната вноска, изплащана от кредитополучателя за погасяване на кредита, е предназначена за погасяване на лихвите и на разходите и каква — за погасяване на главницата.
- 25 След като плаща две вноски, г-жа Bíróová престава да погасява отпуснатия кредит. Ето защо Home Credit Slovakia иска връщане на цялата дължима по кредита сума и призовава г-жа Bíróová да плати главницата, лихвите за забава и предвидената в договора за кредит неустойка за забава.
- 26 След като не получава исканите суми, Home Credit Slovakia предявява вземането си пред запитващата юрисдикция. В това отношение, имайки съмнения относно действителността на договора за кредит, доколкото общите му условия не са били подписани от страните, тази юрисдикция приема, че за решаването на спора е нужно да се тълкува Директива 2008/48.

27 При тези обстоятелства Okresný súd Dunajská Streda (Районен съд, Дунайска Стреда, Словакия) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли понятията „хартиен [носител]“ и „друг траен носител“, съдържащи се в член 10, параграф 1 [във връзка с член 3, буква м)] от Директива 2008/48, да се тълкуват в смисъл, че включват не само текста на (физическия, „hard copy“) документ, подписан от страните по договора, който текст съдържа задължителните елементи (данни), предвидени в член 10, параграф 2, букви а)—х) от тази директива, но и всеки друг документ, който е посочен в този текст и който по силата на вътрешното право е неразделна част от договора (например изготвен от кредитодателя документ, съдържащ „общи договорни условия“, „условия по кредита“, „тарифи“, „погасителен план“), дори сам по себе си този документ да не отговаря на изискването за „писмена форма“ по смисъла на вътрешното право (например когато не е подписан от страните по договора)?

2) С оглед на отговора на първия въпрос:

Трябва ли член 10, параграфи 1 и 2 от Директива 2008/48, във връзка с член 1 от същата, съгласно който тази директива цели пълна хармонизация на съответната област, да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба или практика, която изисква всички необходими елементи на договора, посочени в член 10, параграф 2, букви а)—х), да се съдържат в един-единствен документ, който отговаря на изискването за „писмена форма“ по смисъла на националното право (тоест, по принцип, в документ, който е подписан от страните по договора), и която не признава пълно правно действие на договора за потребителски кредит само поради обстоятелството, че част от необходимите елементи не се съдържат в подписания от страните документ, дори когато тези елементи (или част от тях) се съдържат в отделен документ (например изготвен от кредитодателя документ, съдържащ „общи договорни условия“, „условия по кредита“, „тарифи“, „погасителен план“), при което: i) самият писмен договор препраща към този документ; ii) който отговаря на необходимите условия, за да се приеме за част от договора по смисъла на вътрешното право; и iii) по този начин договорът за потребителски кредит отговаря като цяло на изискването да бъде изготвен на „друг траен носител“ по смисъла на член 10, параграф 1 от Директивата?

3) Трябва ли член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48/ЕО да се тълкува в смисъл, че изискваната в тази разпоредба информация (по-специално „периодичността на дължимите погасителни вноски“)

— трябва да е уточнена в условията на конкретния договор (по принцип чрез посочване на точните дати (ден, месец, година) на падежа на отделните вноски), или

— е достатъчно договорът да съдържа общо препращане към обективно определими критерии, от които да се изведе тази информация (например клауза, че „месечните вноски се плащат най-късно до 15-о число на календарния месец“, че „първата вноска се плаща не по-късно от един месец след подписването на договора, а всяка следваща вноска — до един месец след плащането на предходната вноска“ или други аналогични формулировки)?

4) В случай че се приеме за правилно тълкуването, посочено във второто тире на третия въпрос: Трябва ли член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48/ЕО да се тълкува в смисъл, че изискваната в тази разпоредба информация (по-специално „периодичността на дължимите погасителни вноски“) може да се съдържа и в отделен документ, към който препраща договорът, отговарящ на изискването за писмена форма (по смисъла на член 10, параграф 1 от Директивата), но който сам по себе си не е нужно непременно да отговаря на

това изискване (тоест, по принцип, не е нужно да бъде подписан от страните по договора; това може да е например изготвен от кредитора документ, съдържащ „общи договорни условия“, „условия по кредита“, „тарифи“, „погасителен план“)?

- 5) Как трябва ли да се тълкува член 10, параграф 2, буква и) във връзка с буква з) от Директива 2008/48/ЕО:

— в смисъл, че срочен договор за кредит, при който погасяването на главницата се извършва чрез плащането на отделни вноски, не трябва към момента на сключването му непременно да определя точно каква част от отделната вноска е предназначена за погасяване на главницата и каква част от нея — за плащане на лихвите и на разходите (или с други думи, договорът не трябва непременно да съдържа подробен погасителен план), а тази информация може да се включи в погасителен план, който кредитодателят да предоставя на кредитополучателя при поискване,

— или пък в смисъл, че член 10, параграф 2, буква з) гарантира допълнителното право на кредитополучателя да поиска през времето на действие на договора за кредит извлечение от погасителния план към конкретен ден, без обаче това право да освобождава страните по договора от задължението да посочат още в текста на самия договор разбивка на всички предвидени погасителни плащания (дължими на основание на договора за кредит за времето на неговото действие), показваща погасяването на главницата и плащането на лихвите и на другите разходи съгласно конкретните правила на съответния договор?

- 6) В случай че се приеме за правилно тълкуването, посочено в първото тире на петия въпрос: Попада ли този въпрос в обхвата на пълната хармонизация, която се цели с Директива 2008/48/ЕО, така че по смисъла на член 22, параграф 1 от същата директива държавата членка да не може да изисква договорът за кредит да определя точно каква част от отделната вноска е предназначена за погасяване на главницата и каква част от нея — за плащане на лихви и други разходи (с други думи, да не може да изисква подробният погасителен план да представлява неразделна част от договора)?
- 7) Трябва ли член 1 от Директива 2008/48/ЕО, съгласно който тази директива цели пълна хармонизация в съответната област, и член 23 от същата директива, съгласно който санкциите трябва да бъдат пропорционални, да се тълкуват в смисъл, че не допускат разпоредба на националното право, по силата на която при липса на някои от необходимите елементи на договора за кредит, установени в член 10, параграф 2 от Директива 2008/48/ЕО, съответният кредит се счита за отпуснат без лихви и без разноси, така че кредитополучателят дължи на кредитора само главницата, която е получил съгласно договора?“.

По преюдициалните въпроси

По първия и втория въпрос

- 28 С първия и втория въпрос, които следва да бъдат разгледани заедно, запитващата юрисдикция пита по същество дали член 10, параграфи 1 и 2 от Директива 2008/48, във връзка с член 3, буква м) от тази директива, трябва да се тълкува в смисъл, че на първо място, всички елементи на договора за кредит, посочени в член 10, параграф 2 от същата, трябва да се съдържат в един-единствен документ, че на второ място, изготвеният на хартия договор за кредит трябва да бъде подписан от страните и че на трето място, това изискване за подпис важи за всички елементи на този договор.

- 29 В това отношение следва, на първо място, да се припомни, че съгласно член 10, параграф 1, първа алинея от Директива 2008/48 договорите за кредит се изготвят на хартиен или друг траен носител.
- 30 Посочената директива обаче не указва, че договорите за кредит по тази разпоредба трябва да бъдат изготвени в един-единствен документ.
- 31 Видно от член 10, параграф 2 от Директива 2008/48, тълкуван във връзка със съображение 31 от тази директива, изискването в договора за кредит, изготвен на хартиен или друг траен носител, да се посочат ясно и кратко данните, изброени в тази разпоредба, е нужно, за да може потребителят да се запознае с правата и задълженията си.
- 32 Това изискване допринася за постигането на преследваната с Директива 2008/48 цел да се установи във връзка с потребителските кредити пълна и задължителна хармонизация в редица ключови области, която се приема като необходима, за да се осигури високо и равностойно равнище на защита на интересите на всички потребители в Съюза и за да се улесни изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар на потребителски кредити (вж. решение 21 април 2016 г., Radlinger и Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, т. 61).
- 33 Макар от гледна точка на тази цел да не е необходимо всички данни по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 да бъдат включени непременно в един-единствен документ, все пак следва да се отбележи, че предвид параграф 1 от този член всички данни, изброени във въпросния параграф 2, трябва да бъдат на хартиен или друг траен носител и да са неразделна част от договора за кредит.
- 34 Доколкото данните по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 трябва да са изложени ясно и кратко, е необходимо, както по същество отбелязва генералният адвокат в точка 52 от заключението си, договорът за кредит да препраща ясно и точно към съдържащите тези данни други хартиени или други трайни носители, които реално са предоставени на потребителя преди сключването на договора, за да може той действително да се запознае с правата и задълженията си.
- 35 Всъщност, позовавайки се в частност на съдържащото се в член 3, буква м) от Директива 2008/48 определение на понятието „траен носител“, Съдът е приел, че този носител трябва да осигури на потребителя, по подобен начин като хартиения носител, съответната информация, за да му позволи евентуално да защити правата си. В това отношение са от значение възможността на потребителя да съхранява адресираната лично до него информация, гаранцията, че нейното съдържание ще остане непроменено и достъпно за подходящ период, и възможността за възпроизвеждането ѝ в непроменен вид (вж. в този смисъл, що се отнася до Директива 97/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 1997 година относно защитата на потребителя по отношение на договорите от разстояние (ОВ L 144, стр. 19; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 4, стр. 160), решение от 5 юли 2012 г., Content Services, C-49/11, EU:C:2012:419, т. 42—44).
- 36 Що се отнася, на второ място, до въпроса дали изготвеният на хартиен носител договор за кредит трябва да бъде подписан от страните съгласно изискванията на правото на съответната държава членка, следва да се отбележи, че член 10, параграф 1, първа алинея от Директива 2008/48 изобщо не препраща към националното право и че съответно понятията „хартиен носител“ и „траен носител“ в тази разпоредба имат самостоятелен смисъл. Значението им не би могло да се определя от националните разпоредби относно формата, в която договорите за кредит трябва да бъдат сключени.

- 37 Тази директива не определя понятието „хартиен носител“, но за сметка на това предвижда в член 3, буква м) от Директива 2008/48, че „траен носител“ е всеки инструмент, който позволява на потребителя да съхранява информация, адресирана лично до него, по начин, който прави съхранената информация достъпна за бъдещо ползване за период от време, достатъчен за целите на информацията, и който позволява непромененото ѝ възпроизвеждане.
- 38 От самия текст на член 10, параграф 1 от Директива 2008/48 следва, че понятието „хартиен носител“ се отнася до средството, върху което е изготвен договорът за кредит, без да се изисква подпис върху този носител. При това положение запитващата юрисдикция иска по-конкретно да разбере дали тази директива е пречка държавата членка да предвиди такова изискване в националната си правна уредба.
- 39 В това отношение е важно да се припомни, че съгласно член 10, параграф 1, втора алинея от Директива 2008/48 този член не засяга националните правила, отнасящи се до действителността на сключването на договора за кредит, които са в съответствие с правото на Съюза.
- 40 Изискването страните да подпишат изготвения на хартиен носител договор за кредит, постановено, като се вижда от точка 26 от настоящото решение, от разглежданото в главното производство национално право като условие за действителност на договора, спада към националните правила, отнасящи се до действителността на сключването на договорите за кредит, по смисъла на посочената разпоредба от Директива 2008/48.
- 41 Същевременно нито Директива 2008/48, която цели да установи във връзка с потребителските кредити пълна и задължителна хармонизация в редица ключови области, която се приема като необходима, за да се осигури високо и равностойно равнище на защита на интересите на всички потребители в Съюза и за да се улесни изграждането на добре функциониращ вътрешен пазар на потребителски кредити (вж. в този смисъл решения от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, т. 42, от 18 декември 2014 г., CA Consumer Finance, C-449/13, EU:C:2014:2464, т. 21 и от 21 април 2016 г., Radlinger и Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, т. 61), нито като цяло правото на Съюза са пречка за такова изискване.
- 42 Що се отнася, на трето място, до въпроса дали е възможно това изискване за подпис, предвидено в националната правна уредба, да важи за всички елементи на тези договори, е важно да се отбележи, че „договорът за кредит“ по смисъла на член 3, буква в) от Директива 2008/48, изготвен в съответствие с член 10, параграф 1 от тази директива на хартиен или друг траен носител, трябва ясно и кратко да излага данните по член 10, параграф 2 от посочената директива.
- 43 Следователно, както отбелязва генералният адвокат в точка 35 от заключението си, всички тези данни трябва задължително да бъдат включени в този договор.
- 44 При това положение, когато държава членка предвижда в националната си правна уредба, че изискването за подпис важи за всички елементи на този договор — обстоятелство, което трябва да се провери от запитващата юрисдикция, нито Директива 2008/48, нито като цяло правото на Съюза са пречка за такова изискване.
- 45 Предвид всички тези съображения на първия и втория въпрос следва да се отговори, че член 10, параграфи 1 и 2 от Директива 2008/48, във връзка с член 3, буква м) от нея, трябва да се тълкува в смисъл, че:
- договорът за кредит не трябва непременно да бъде изготвен в един-единствен документ, но всички данни по член 10, параграф 2 от посочената директива трябва да са на хартиен или друг траен носител,

— допуска държавата членка да предвиди в националната си правна уредба, от една страна, че договорът за кредит, който попада в приложното поле на Директива 2008/48 и е изготвен на хартиен носител, трябва да бъде подписан от страните и от друга страна, че това изискване за подпис важи за всички елементи на този договор, изброени в член 10, параграф 2 от тази директива.

По третия и четвъртия въпрос

- 46 С третия и четвъртия въпрос, които следва да бъдат разгледани заедно, запитващата юрисдикция пита по същество дали член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че е нужно в договора за кредит да се посочат точните дати на падежа на отделните вноски на потребителя, или в това отношение е достатъчно този договор да съдържа обща формулировка, позволяваща да се установи падежът на всяка от вноските.
- 47 В това отношение следва да се припомни, че съгласно тази разпоредба договорът за кредит ясно и кратко посочва размера, броя и периодичността на дължимите погасителни вноски и когато е уместно, реда на разпределение на вноските между различни неизплатени суми, дължими при различни лихвени проценти за целите на погасяването.
- 48 Както отбелязва генералният адвокат в точка 55 от заключението си, целта на посочената разпоредба е да се гарантира, че потребителят знае падежа на всяка погасителна вноска по кредита.
- 49 Следователно, щом като условията по този договор позволяват на потребителя да установи лесно и със сигурност падежите на тези вноски, въпросната цел е постигната.
- 50 При това положение на третия и четвъртия въпрос следва да се отговори, че член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит не е необходимо да се посочват точните дати на падежа на отделните вноски на потребителя, стига условията по този договор да позволяват на потребителя да установи лесно и със сигурност падежите на тези вноски.

По петия и шестия въпрос

- 51 С петия и шестия въпрос, които следва да бъдат разгледани заедно, запитващата юрисдикция пита по същество дали член 10, параграф 2, букви з) и и) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в срочния договор за кредит, предвиждащ погасяването на главницата чрез последователни вноски, трябва да се уточнява под формата на погасителен план каква част от съответната вноска е предназначена за погасяването на тази главница, а при отрицателен отговор на този въпрос — дали от гледна точка на член 22, параграф 1 от посочената директива тези разпоредби са пречка държавата членка да предвижда такова изискване в националната си правна уредба.
- 52 За да се отговори на тези въпроси, следва да се отбележи, че както бе припомнено в точка 47 от настоящото решение член 10, параграф 2, буква з) от тази директива предвижда, че в договора за кредит трябва да се посочат само размерът, броят и периодичността на дължимите погасителни вноски и когато е уместно, редът на разпределение на вноските между различни неизплатени суми, дължими при различни лихвени проценти за целите на погасяването.
- 53 Видно от член 10, параграф 2, буква и) и параграф 3 от посочената директива, само при наличие на искане от потребителя — което може да бъде направено през целия срок на действие на договора — кредитодателят е длъжен безплатно да му предостави извлечение под формата на погасителен план.

- 54 Предвид ясният текст на тези разпоредби следва да се приеме, че Директива 2008/48 не предвижда изискване договорът за кредит да съдържа подобно извлечение под формата на погасителен план.
- 55 Що се отнася до възможността на държавите членки да предвидят такова изискване в националната си правна уредба, важно е да се отбележи, че по отношение на договорите, които попадат в приложното поле на Директива 2008/48, държавите членки не могат да приемат непредвидени в тази директива задължения за страните по договора, когато тя съдържа хармонизирани разпоредби в съответната област (вж. по аналогия решение от 12 юли 2012 г., SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, т. 63 и 64).
- 56 Следва обаче да се отбележи, че член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 извършва такава хармонизация, що се отнася до данните, които задължително трябва да бъдат включени в договора за кредит.
- 57 Несъмнено съгласно член 10, параграф 2, буква ф) от тази директива в договора за кредит трябва ясно и кратко да се излагат евентуално и другите условия по договора. Целта на тази разпоредба обаче е да се предвиди изискване договорът, изготвен на хартиен или друг траен носител, да включва всички клаузи или условия, договорени от страните в рамките на съществуващите между тях договорни отношения по кредита.
- 58 Същевременно въпросната разпоредба не бива да бъде тълкувана като допускаща държавите членки да предвиждат в националната си правна уредба изискване договорът за кредит да включва данни, различни от изброените в член 10, параграф 2 от посочената директива.
- 59 Поради това на петия и шестия въпрос следва да се отговори, че член 10, параграф 2, букви з) и и) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в срочния договор за кредит, предвиждащ погасяването на главницата чрез последователни вноски, не трябва да се уточнява под формата на погасителен план каква част от съответната вноска е предназначена за погасяването на тази главница. Тези разпоредби, тълкувани във връзка с член 22, параграф 1 от тази директива, не допускат държавата членка да предвижда такова изискване в националната си правна уредба.

По седмия въпрос

- 60 Със седмия си въпрос запитващата юрисдикция пита по същество дали член 23 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска държавата членка да предвиди в националната си правна уредба, че ако не съдържа всички изисквани данни по член 10, параграф 2 от тази директива, договорът за кредит се счита за сключен без лихви и без разноси.
- 61 В това отношение следва като начало да се припомни, че съгласно член 23 от Директива 2008/48 държавите членки установяват система от санкции за нарушаване на националните разпоредби, приети съгласно тази директива, и вземат всички необходими мерки, за да гарантират прилагането на тези санкции.
- 62 От съображение 47 от посочената директива следва, че докато изборът на санкции е по усмотрение на държавите членки, то предвидените санкции следва да бъдат ефективни, пропорционални и възпиращи (вж. в този смисъл решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, т. 43).

- 63 Съдът вече е приел, че строгостта на санкциите трябва да бъде в съответствие с тежестта на наказваните с тях нарушения, като се гарантира реално възпиращ ефект и същевременно се съблюдава основният принцип на пропорционалност (вж. решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, т. 45 и цитираната съдебна практика).
- 64 В това отношение в решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais (C-565/12, EU:C:2014:190) Съдът вече се е произнесъл във връзка с подобни ограничения по отношение на установената от държава членка система от санкции, по-конкретно що се отнася до санкционирането на кредитодателя с пълна загуба на правото му на лихви при нарушаване на предвиденото в член 8 от Директива 2008/48 преддоговорно задължение в негова тежест да провери кредитоспособността на потребителя.
- 65 Предвид важността на целта да бъдат защитени потребителите, свързана със задължението на кредитодателя да провери кредитоспособността на потребителя, Съдът е приел, че ако санкцията, състояща се в изгубване на лихвата, се окаже лишена отчасти или дори изцяло от ефект, това безспорно би означавало, че тя няма реално възпиращ характер (вж. в този смисъл решение от 27 март 2014 г., LCL Le Crédit Lyonnais, C-565/12, EU:C:2014:190, т. 52 и 53).
- 66 Що се отнася до пропуски в договор за кредит да се споменат някои данни относно условията за погасяване на кредита и относно разходите по него, Съдът е приел също така, че предвид целта за защита на потребителите при несправедливи условия в договора за кредит, преследвана с Директива 87/102/ЕИО на Съвета от 22 декември 1986 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно потребителския кредит (ОВ L 42, 1987 г., стр. 48; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 252), изменена с Директива 98/7/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 1998 г. (ОВ L 101, стр. 17) (наричана по-нататък „Директива 87/102“), и за да бъдат потребителите напълно запознати с условията по бъдещото изпълнение на подписания договор при сключването му, член 4 от посочената директива изисква кредитополучателят да разполага с всички данни, които могат да имат отражение върху обхвата на задължението му (вж. решение от 9 юли 2015 г., Viscu, C-348/14, непубликувано, EU:C:2015:447, т. 57).
- 67 Затова се приема, че посочването на годишния процент на разходите в договор за кредит е от съществено значение в контекста на Директива 87/102, по-конкретно доколкото позволява на потребителя да прецени обхвата на своето задължение (вж. в този смисъл определение от 16 ноември 2010 г., Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, т. 70 и 71).
- 68 Директива 87/102 обаче е тълкувана в смисъл, че позволява на националния съд служебно да прилага разпоредбите, които транспонират във вътрешното право член 4 от тази директива и предвиждат, че при непосочване на годишния процент на разходите в договора за потребителски кредит предоставеният кредит се счита за освободен от лихви и разноски (вж. в този смисъл определение от 16 ноември 2010 г., Pohotovosť, C-76/10, EU:C:2010:685, т. 76).
- 69 С оглед на съдебната практика, посочена в точки 63—68 от настоящото решение, следва да се приеме, че за неизпълнението на изискване, имащо съществено значение в контекста на Директива 2008/48, кредитодателят може да бъде санкциониран съгласно националната правна уредба със загубата на правото си на лихви и разноски.
- 70 Такова съществено значение има изискването в договора за кредит да се посочат в частност данни като например годишният процент на разходите по член 10, параграф 2, буква ж) от Директива 2008/48, броят и периодичността на погасителните вноски съгласно член 10, параграф 2, буква з) от тази директива, както и евентуално задължението за плащане на нотариални такси, изискваните обезпечения и застраховки, както предвижда член 10, параграф 2, букви н) и о) от посочената директива.

- 71 Доколкото непосочването в договора за кредит на тези данни би могло да попречи на потребителя да прецени обхвата на своето задължение, предвидената в националната правна уредба санкция за кредитодателя, изразяваща се в загуба на правото му на лихви и разноски, трябва да се счита за пропорционална по смисъла на член 23 от Директива 2008/48 и съдебната практика, припомнена в точка 63 от настоящото решение.
- 72 Все пак прилагането в съответствие с тази правна уредба на подобна санкция, имаща сериозни последствия за кредитодателя, не би могло да се смята за пропорционално, когато липсващите данни по член 10, параграф 2 от Директива 2008/48 са от такова естество, че не могат да засегнат способността на потребителя да прецени обхвата на своето задължение, например данните по член 10, параграф 2, буква х) от тази директива, тоест името и адресът на компетентния надзорен орган.
- 73 При това положение на седмия въпрос следва да се отговори, че член 23 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска държавата членка да предвиди в националната си правна уредба, че когато не съдържа всички изисквани данни по член 10, параграф 2 от тази директива, договорът за кредит се счита за сключен без лихви и без разноски само ако става въпрос за данни, чиято липса би могла да попречи на потребителя да прецени обхвата на своето задължение.

По съдебните разноски

- 74 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

- 1) Член 10, параграфи 1 и 2 от Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета, във връзка с член 3, буква м) от тази директива, трябва да се тълкува в смисъл, че:
 - договорът за кредит не трябва непременно да бъде изготвен в един-единствен документ, но всички данни по член 10, параграф 2 от посочената директива трябва да са на хартиен или друг траен носител,
 - допуска държавата членка да предвиди в националната си правна уредба, от една страна, че договорът за кредит, който попада в приложното поле на Директива 2008/48 и е изготвен на хартиен носител, трябва да бъде подписан от страните и от друга страна, че това изискване за подпис важи за всички елементи на този договор, изброени в член 10, параграф 2 от тази директива.
- 2) Член 10, параграф 2, буква з) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в договора за кредит не е необходимо да се посочват точните дати на падежа на отделните вноски на потребителя, стига условията по този договор да позволяват на потребителя да установи лесно и със сигурност падежите на тези вноски.
- 3) Член 10, параграф 2, букви з) и и) от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че в срочния договор за кредит, предвиждащ погасяването на главницата чрез последователни вноски, не трябва да се уточнява под формата на погасителен план

каква част от съответната вноска е предназначена за погасяването на тази главница. Тези разпоредби, тълкувани във връзка с член 22, параграф 1 от тази директива, не допускат държавата членка да предвижда такова изискване в националната си правна уредба.

- 4) Член 23 от Директива 2008/48 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска държавата членка да предвиди в националната си правна уредба, че когато не съдържа всички изисквани данни по член 10, параграф 2 от тази директива, договорът за кредит се счита за сключен без лихви и без разноски само ако става въпрос за данни, чиято липса би могла да попречи на потребителя да прецени обхвата на своето задължение.

Подписи